

УДК 342.951:339.543

Т.Ф. ЯНЧУК, Запорізький національний університет

ОСОБИСТІ ЗАХОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИПИНЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ: ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Ключові слова: адміністративне затримання, вогнепальна зброя, діяльність митних органів, заходи адміністративного припинення, митні органи, особисті заходи адміністративного припинення, особистий огляд, спеціальні засоби, усне опитування, фізична сила

Особисті заходи адміністративного припинення в діяльності митних органів отримали свою назву завдяки спільному кореню зі словом «особа», тобто мають відношення безпосередньо щодо певної особи, пов'язані із нею, є персональними, індивідуальними.

Вказані заходи були предметом уваги вчених-адміністративістів, в різні часи у своїх роботах їх сутність розкривали О. Бандурка, Ю. Битяк, В. Гаращук, О. Дьяченко, Т. Коломоець, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Миколенко та ін. Однак, здебільшого, заходи адміністративного припинення (в тому числі і особисті) розглядаються, а інколи просто згадуються в контексті заходів адміністративного примусу, дослідження їх різновидів. До того ж, у роботах вчених-адміністративістів більш розповсюдженим є розподіл заходів адміністративного припинення на загальні і спеціальні, а от класифікація на особисті, майнові та організаційні (із детальною характеристикою кожного різновиду, їх особливостей, структури) зустрічається рідше. Тому актуальності набуває дослідження кожної із зазначених складових, а надто, особисті заходи адміністративного припинення як такі, що наділені особливим, екстраординарним, винятковим характером, адже спрямовані на особу, її права, свободи, інтереси.

Метою дослідження є визначення поняття та характерних особливостей особистих заходів адміністративного припинення в діяльності митних органів, аналіз їх різновидів.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає термін «особа» у трьох значеннях: 1) окрема людина, індивід; 2) людська індивідуальність, особистість; людина як втілення індивідуального початку в суспільстві; 3) постать, тіло [1, с.685]. А. Комзюк називає такі примусові заходи «особистісними» і вважає, що впливаючи на психіку, волю і навіть тіло особи, ці заходи примушують її до правомірної поведінки або до припинення поведінки неправомірної. До цих заходів вчений-адміністративіст відносить: вимогу припинити протиправну поведінку, привід, доставлення порушника, адміністративне затримання, особистий огляд, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами і огляд їх на стан сп'яніння, заходи фізичного впливу, більшість спеціальних засобів (за винятком пристроїв для відкриття приміщень і примусової зупинки автотранспорту) і, нарешті, вогнепальну зброю [2]. Навіть у назві різновиду заходів, що досліджуються вбачаються певні результати наукової дискусії щодо співвідношення понять «особа», «особистість», «персона», «індивід». Тобто, можна стверджувати, що особисті заходи адміністративного припинення в діяльності митних органів спрямовані на переривання порушення митних правил конкретною особою і впливають на її фізичний, психічний, психологічний, емоційний стан. Застосування особистих заходів адміністративного припинення в діяльності митних органів пов'язане із реальною протиправною поведінкою конкретної реальної особи. Хоча у правовій доктрині нерідко зустрічається теза про те, що інколи такі заходи можуть і не мати безпосереднього зв'язку із протиправною поведінкою особи, а пов'язані із протиправною ситуацією, яка може бути зумовлена різними причинами [2]. Однак, все ж таки, домінуючою є теза про зв'язок відповідної групи заходів адміністративного припинення із протиправною поведінкою саме особи, оскільки вони і спрямовані на неї.

Всі особисті заходи адміністративного припинення в діяльності митних органів мають безпосередню орієнтацію на особу, визначену спрямованістю на обмеження прав, свобод, інтересів особи, адже досить тісно пов'язані з останніми. Відтак, вони носять особливий, екстраординарний, виключний характер, а тому задля уникнення можливих випадків порушення прав, свобод, інтересів особи необхідна детальна нормативна регламентація їх застосування, усунення неоднозначного трактування норм законів та підзаконних нормативно-правових актів. Винятковість особистих заходів адміністративного припинення в діяльності митних органів підтверджується і формулюваннями мети їх застосування, адже її можна розглядати у різних аспектах, які складають єдине ціле. По-перше, це превенція, яка означає, що шляхом застосування такого різновиду заходів припинення можливе попередження, застереження, запобігання порушенням митних правил як тією ж особою, яка вчинила правопорушення, тобто безпосередньо тим же правопорушником у майбутньому (спеціальна превенція), так і будь-якими особами взагалі, адже приклад примусового впливу на одну особу стримує інших осіб від вчинення подібних дій (загальна превенція). По-друге, це виховна функція, яку слід розглядати як таку, що спрямована на сприйняття усіма особами цінності права, норм закону, виховання поважливого ставлення до них з боку суспільства, зростання правової активності з метою переривання митних правопорушень, що тривають та недопущення їх вчинення у майбутньому. І, по-третє, це безпосереднє припинення, тобто переривання конкретного правопорушення, яке вже розпочалося, з метою недопущення настання негативних, несприятливих наслідків для інших осіб, їх майна, держави. Така складна, трьохелементна мета особистих заходів адміністративного припинення в діяльності митних органів (превенція, виховання, переривання) зумовлює особливість, екстраординарність, виключність таких заходів, і саме тому вони повинні бути детально регламентовані законодавством, допустимими та оптимальними у застосуванні.

Першим серед особистих заходів адміністративного припинення в діяльності митних органів пропонується розглянути особистий огляд, який чинним митним законодавством визначено як «виняткову форму митного контролю», однак таке спрощене визначення не дає можливості узагальнити всі особливості застосування такого заходу, а також відмежувати від дуже схожих, однак принципово відмінних понять (в російській мові «осмотр» і «досмотр», «освідування» тощо). Так, досить часто виникає плутанина між термінами «осмотр» (тобто візуальне обстеження, зовнішнє спостереження), «досмотр» (тобто безпосереднє ретельне обстеження), хоча переклад українською мовою для цих понять єдиний – «огляд». До того ж, огляд в системі адміністративно-правових заходів може розглядатися як: особливий вид адміністративно-правових відносин; форма здійснення владних дій; метод здійснення владних повноважень; різновид контролю; адміністративна процедура [3, с.11]. Поняття «освідування» застосовується у кримінальному процесі, однак по суті також полягає у огляді особи, а вирізняє таке поняття, здебільшого мета його застосування – виявлення на тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу (ст.241 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 р. [4]).

Щодо процедури проведення, то слід зауважити, що ч.1 ст.340 Митного кодексу України від 13.03.2012 р. встановлено, що особистий огляд здійснюється за письмовим рішенням керівника митного органу або особи, яка виконує його обов'язки, якщо є достатні підстави вважати, що громадянин, який прямує через митний кордон України чи перебуває в зоні митного контролю або у транзитній зоні міжнародного аеропорту, приховує предмети контрабанди чи товари, які є безпосередніми предметами порушення митних правил або заборонені для ввезення в Україну, вивезення з України чи транзиту через територію України. Окрім того, перед початком огляду посадова особа митного органу повинна пред'явити громадянину письмове

рішення керівника митного органу чи особи, яка виконує його обов'язки, ознайомити громадянина з його правами та обов'язками під час проведення такого огляду і запропонувати добровільно видати приховані та/або не задекларовані товари. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. (ст.264) також містить положення щодо особистого огляду, відтак його норми у цій частині слід визнати загальними, а норми Митного кодексу України від 13.03.2012 р., відповідно, – спеціальними.

Серед прав громадянина, стосовно якого здійснюється особистий огляд, законодавством виокремлено їх перелік, що варто визнати досить слушним, адже раніше діюче митне законодавство такого не містило, що значно порушувало можливість їх реалізації.

Факт ознайомлення громадянина з рішенням про проведення особистого огляду засвідчується посадовою особою митного органу відповідним написом на рішенні про проведення такого огляду. Така нормативна вимога є законодавчою новелою у порівнянні з Митним кодексом України від 11.07.2002 р., і її варто вважати позитивною, адже унеможливує порушення прав як сторони щодо якої проводиться огляд, так і представників митних органів. Дискусійним видається використання терміну «громадянин» для позначення особи, щодо якої може проводитися особистий огляд, тим самим звужуючи коло таких осіб. Однак, п.7 ч.1 ст.4 Митного кодексу України від 13.03.2012 р. подає певне уточнення щодо використання саме такої дефініції, адже у Митному кодексі України від 13.03.2012 р. поняття «громадянин» вживається у такому значенні – «фізичні особи: громадяни України, іноземці, особи без громадянства». Не зважаючи на легальне пояснення, все ж таки більш доцільним видається застосування поняття «фізична особа» замість «громадянин» задля охоплення всіх можливих суб'єктів правовідносин та усунення термінологічної плутанини в цілому.

Під час проведення особистого огляду складається протокол за формою, що встановлюється центральним органом виконавчої

влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів. До того ж, законодавством встановлено перелік осіб, які не підлягають особистому огляду, до них, зокрема, належать: Президент України, Голова Верховної Ради України, народні депутати України, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, Голова та судді Верховного Суду України, Голова та судді Конституційного Суду України, Міністр закордонних справ України, Генеральний прокурор України та члени їхніх сімей, які прямують разом з ними (ч.9 ст.340 Митного кодексу України від 13.03.2012 р.).

Адміністративному затриманню як наступному особистому заходу адміністративного припинення в діяльності митних органів присвячена глава 70 Митного кодексу України від 13.03.2012 р., яка складається лише з однієї ст.507. В якості мети застосування адміністративного затримання чинним законодавством закріплено «припинення порушення митних правил, встановлення особи, яка вчинила порушення митних правил, а також для складення протоколу про порушення митних правил, якщо його неможливо скласти на місці вчинення правопорушення». Відповідно, можна стверджувати, що із формулювання мети застосування адміністративного затримання випливають і три елементи єдиної мети, або ж три найближчих мети такого застосування: 1) припинення порушення митних правил, 2) встановлення особи, яка вчинила порушення митних правил, 3) складення протоколу про порушення митних правил (за умови, що його неможливо скласти на місці вчинення правопорушення). До того ж, зовнішній прояв адміністративного затримання виражається в короткочасному обмеженні особистої волі особи, яка вчинила правопорушення, і застосовується уповноваженими на те представниками митних органів в межах і порядку, встановленому законом, з метою припинення протиправних дій, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справи і притягнення винного до відповідальності.

Імперативно встановлюється строк адміністративного затримання (до трьох годин),

який обчислюється з моменту доставлення особи до службового приміщення митного органу або до іншого приміщення, де проведення необхідних дій є можливим. Встановлюється і виняток з такого правила, а саме: якщо особа перебуває в стані сп'яніння, то такий строк обчислюється з часу її витвердження. Таким чином, можна стверджувати, що тримання особи рівно три години і більше, вже буде порушенням чинного законодавства. А. Комзюк також наголошує на тому, що адміністративне затримання суттєво обмежує права громадян, у зв'язку з чим важливе точне додержання його строків [2].

А. Калюта проводить порівняльне дослідження адміністративного затримання в адміністративному та митному законодавстві [5], із яким важко не погодитись, а тому можна стверджувати, що адміністративне затримання за нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. та адміністративне затримання за нормами Митного кодексу України від 13.03.2012 р. співвідносяться як загальне і часткове, адже між ними простежуються певні спільні риси, хоча можна виокремити і відмінності.

Певні особливості затримання окреслені в Законі України від 20.12.1990 р. «Про міліцію» [6], і хоча його норми не застосовуються у діяльності митних органів, однак дають можливість отримати всебічне уявлення про природу затримання. Закон України від 20.12.1990 р. «Про міліцію» не містить детального опису процедури застосування адміністративного затримання особи, однак десять підстав для застосування затримання особи. Особливістю адміністративного затримання особи за Законом України від 20.12.1990 р. «Про міліцію» можна визнати розмаїття строків такого затримання (на відміну від тих, що встановлені Кодексом України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. та Митним кодексом України від 13.03.2012 р.). Однак, Н. Галабурда обґрунтовує авторську позицію щодо напрямків удосконалення процесуального порядку застосування адміністративного затримання особи, що зводиться до необхідності реформування строків [7, с.9].

На підставі викладеного, варто погодитись із Т. Весельською, яка наголошує на тому, що має бути запроваджено особливий правовий режим затримання. Це означає, що особа, яку тимчасово обмежують у можливості реалізації своїх прав, має бути забезпечена належним правовим захистом. У першу чергу, має бути запропонована єдина для всіх органів, уповноважених здійснювати адміністративне затримання особи, стандартна процедура затримання. Затримання особи має проводитись лише з письмового дозволу керівника органу або іншої уповноваженої особи. Мають бути розроблені та оприлюднені умови тримання осіб в спеціальних приміщеннях, так само як і характеристика таких спеціальних приміщень. Такі приміщення мають утворювати окрему зону з особливими правилами доступу, навіть співробітників самих правоохоронних органів [3, с.11]. Тобто, адміністративне затримання має своєрідну особливу природу, чітко окреслену мету, спрямоване на обмеження волі людини, тому нормативна регламентація такої процедури повинна виключати будь-які зловживання і бути єдиною для всіх органів, які мають повноваження щодо адміністративного затримання (це необхідно врахувати у новому Кодексі України про адміністративні проступки, а митне законодавство повинно розкривати лише окремі особливості цього різновиду заходів адміністративного припинення в діяльності митних органів).

В якості особистого заходу адміністративного припинення можна розглядати і усне опитування громадян та посадових осіб підприємств (ст.342 Митного кодексу України від 13.03.2012 р.). Усне опитування громадян та посадових осіб підприємств під час здійснення митного контролю – це отримання посадовою особою митного органу інформації, що має значення для здійснення митного контролю, від осіб, які володіють такою інформацією. Посадовими особами підприємств є керівники та інші працівники підприємств (резиденти та нерезиденти), які в силу постійно або тимчасово виконуваних ними трудових (службових) обов'язків відповідають за додержання вимог, встановлених законами та іншими норматив-

но-правовими актами України, а також міжнародними договорами України, укладеними у встановленому законом порядку (п.43 ч.1 ст.4 Митного кодексу України від 13.03.2012 р.). Посадові особи митного органу у межах своїх повноважень можуть отримувати інформацію про наявність речей, предметів заборонених для ввезення (вивезення), про кількість переміщуваної валюти; щодо кількісних характеристик (у тому числі щодо наявності чи відсутності товару, у випадку коли є підстави сумніватися в заяві громадянина чи посадової особи підприємства); вартісних характеристик; якісних характеристик, у тій частині, що стосується компетенції митних органів. Однак детального переліку, які саме питання можуть бути порушені під час усного опитування чинним законодавством не встановлено.

Натомість, чинне законодавство містить норму, відповідно до якої, у разі необхідності під час проведення усного опитування складається протокол, форма якого затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів. Про складання протоколу особа, яка опитується, попереджається перед початком опитування. Проте, у Митному кодексі України від 11.07.2002 р. була зафіксована імперативна вимога про складання протоколу в ході усного опитування (ст.59). Досить нечітким є формулювання «у разі необхідності», адже не зрозумілим залишається, хто саме визначає таку необхідність, і які саме обставини можуть викликати чи виключити таку необхідність. Вбачається, що у випадку практичного застосування такої норми, можливі порушення як з боку митного органу, який проводить усне опитування, так і з боку особи, щодо якої таке опитування проводиться. Доцільним є визначення вичерпного переліку підстав для складання протоколу при проведенні усного опитування. Форма протоколу опитування в справі про порушення митних правил затверджена Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження форм процесуальних документів у справах про порушення митних правил» від 31.05.2012 р. № 652 [8].

Застосування фізичної сили, спеціальних засобів та зброї посадовими особами митної служби регламентується главою 82 Митного кодексу України від 13.03.2012 р. і також є особистим заходом адміністративного припинення в діяльності митних органів. Безперечно, застосування названих заходів адміністративного припинення не може носити хаотичного, невпорядкованого характеру, тому законодавством передбачені чіткі підстави для їх застосування. Так, посадові особи митної служби України під час виконання службових обов'язків мають право застосовувати фізичну силу для: припинення порушень митних правил, затримання осіб, які їх вчинили, подолання опору законним розпорядженням або вимогам посадових осіб митної служби України; забезпечення доступу до приміщень або на території, де знаходяться товари, що перебувають під митним контролем; припинення інших дій, що перешкоджають виконанню обов'язків, покладених на посадових осіб митної служби України, якщо ненасильницькі засоби впливу не забезпечують виконання цих обов'язків (ст.582 Митного кодексу України від 13.03.2012 р.).

Зважаючи на те, що положення щодо застосування фізичної сили і у Митному кодексі України від 11.07.2002 р., і у Митному кодексі України від 13.03.2012 р. тотожні, доцільно розглянути науково-практичний коментар (за загальною редакцією А. Комзюка) до відповідної статті. Так, під заходами фізичного впливу слід розуміти дії посадових осіб митної служби, що виявляються у застосуванні мускульної сили, та механічного впливу на будь-який орган, частину тіла або весь організм правопорушника без допомоги спеціальних засобів та вогнепальної зброї з метою припинення правопорушення, затримання правопорушника та відведення небезпеки, що загрожує життю та здоров'ю працівників митної служби. Фізичний вплив – це комплекс спеціальних прийомів (прийоми боротьби самбо та дзюдо, рукопашного бою) захисного впливу які можуть бути застосовані посадовими особами митних органів для відведення небезпеки. Щоб застосування сили було пра-

вомірним, необхідна наявність правової та фактичної підстав застосування сили, взятих у їх сукупності. Правовою підставою застосування фізичної сили є наявність складу правопорушення у діях особи. Фактичною підставою є необхідність негайного припинення із застосуванням сили. Застосування заходів фізичного впливу буде правомірним лише у випадках, коли обстановка свідчить про те, що ненасильницькі дії не будуть ефективними для виконання обов'язків, покладених законом на посадових осіб митної служби України, що регламентує дії в стані необхідної оборони. Вид засобу фізичного впливу та інтенсивність його застосування визначаються кожним працівником митної служби, виходячи з оцінки обстановки, що складається. За інших обставин застосування засобів фізичного впливу повинно мати оборонний, стримуючий характер, спрямований на здійснення контролю за діями правопорушника [9].

Перелік спеціальних засобів, що використовуються посадовими особами митної служби України, та порядок їх застосування визначаються Кабінетом Міністрів України. Так, Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї посадовими особами митної служби» від 25.12.2002 р. № 1953 [10] затверджено Перелік спеціальних засобів, вогнепальної зброї та набоїв до неї, що надаються для використання посадовими особами митної служби; Перелік посадових осіб митної служби, яким надається право під час виконання службових обов'язків зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю; Порядок застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї посадовими особами митної служби. Відповідно до зазначеної Постанови, спеціальними засобами для використання посадовими особами митної служби є: засоби індивідуального захисту – шоломи та бронежилети; засоби активної оборони – наручники, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, електрошокові пристрої, слезо-

точиві речовини, гумові кийки, засоби для примусової зупинки транспортних засобів, обладнання для відкриття приміщень, у тому числі малогабаритні піротехнічні пристрої. До вогнепальної зброї належать пістолети, револьвери, автомати, а також набої до них (лише звичайні набої до вогнепальної зброї, що мають кулі із свинцевим або сталевим сердечником). Окрім того, визначено підстави для їх застосування і випадки заборони такого застосування. Так, забороняється застосовувати спеціальні засоби до жінок з явними ознаками вагітності, осіб з явними ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними збройного опору, вчинення групового нападу, який загрожує життю та здоров'ю людей, збереженню товарів, що перебувають під митним контролем. Слід зазначити, що законодавець не пояснює, що слід розуміти під «явними ознаками вагітності», «явними ознаками інвалідності», «малолітніми особами». Певні пояснення надають доктринальні джерела. Так, Р. Ляшук стверджує, що під жінками з явними ознаками вагітності слід розуміти жінок з очевидними для всіх ознаками вагітності. Інакше кажучи, необхідно бачити, або достовірно знати про такий стан жінки. Термін вагітності в даному випадку значення не має [11, с.246]. Особи з вираженими ознаками інвалідності – це особи зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності [12, с.2]. На думку А. Комзюка, визначаючи вікову межу категорії «малолітні», правильно пов'язати її з 14 роками. Такий висновок обумовлено такими міркуваннями: а) до досягнення 14 років особа є об'єктом підвищеного соціально-правового захисту з боку держави; б) до досягнення 14 років особа є об'єктом спеціального кримінально-правового захисту з боку держави; в) із досягненням 14–15 років особа, розширюючи обсяг своєї дієздатності, стає самостійним суб'єктом у цивільно-правових відносинах і виходить із вікових меж «малоліття»; г) після досягнення 14-річного віку особа несе кримінальну відповідальність за вчинення окремих злочинних діянь [2].

У будь-якому разі вжиті заходи не повинні перевищувати меж, необхідних для забезпечення виконання завдань, покладених на митну службу України, і повинні зводити до мінімуму можливість заподіяння шкоди здоров'ю правопорушників. З огляду на те, що законодавцем не встановлено, що саме є межею дозволеної шкоди при застосуванні фізичної сили або спеціальних засобів, такою можна визнати заподіяння працівником митного органу правопорушнику такої шкоди, яка відповідає потенціалу небезпеки (правовій підставі), що загрожує інтересам правоохорони та обстановці (фактичній підставі), в якій попереджувалась, припинялась, усувалась ця небезпека. На підтримку такого твердження слід навести тезу О. Фролова, який формулює принципи застосування сили: принцип стримування; принцип заподіяння якнайменшої шкоди; принцип співрозмірності; принцип достатності [13].

Застосування вогнепальної зброї митними органами вважають крайнім, винятковим заходом, адже наслідки його застосування порівняно з наслідками всіх інших заходів найбільш суворі, а підстави застосування визначено детально і вичерпно. У Науково-практичному коментарі Митного кодексу України за загальною редакцією А. Комзюка зазначено, що під зброєю слід розуміти предмети, призначені для ураження живої цілі, тобто вогнестрільну, холодну зброю та деякі інші її види. Застосування зброї означає фактичне використання її для фізичного впливу на потерпілого, коли цими діями створювалась реальна загроза його здоров'ю або життю (здійснення прицільного пострілу або інший спосіб використання її бойових властивостей), або для психічного впливу (демонстрування оголеної вогнепальної зброї, приведення її в бойове положення, прицілювання, поєднане зі словесною погрозою, тощо) [9].

Стаття 584 Митного кодексу України від 13.03.2012 р. передбачено підстави для застосування вогнепальної зброї митними органами, а саме: відбиття групового чи збройного нападу безпосередньо на них або інших осіб, якщо їх життю та здоров'ю загрожує небезпе-

ка і запобігти їй іншими засобами немає можливості; відбиття групового чи збройного нападу на будівлі, склади, інші приміщення митних органів та організацій, навчальних закладів митної служби України; відбиття групового чи збройного нападу на будинки, будівлі, споруди, транспортні засоби, що належать митним органам, організаціям, навчальним закладам митної служби України або використовуються ними, на підприємства, установи, організації, в приміщеннях та/або на території яких здійснюється митний контроль, на товари, що перебувають під митним контролем, а також для звільнення зазначених об'єктів у разі їх захоплення; зупинення транспортного засобу шляхом пошкодження, якщо його водій у зоні митного контролю своїми діями створює загрозу життю та здоров'ю людей; подання сигналу тривоги, виклику допомоги, знешкодження тварини, що загрожує життю та здоров'ю людини. Забороняється застосовувати вогнепальну зброю до жінок з явними ознаками вагітності, осіб з явними ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними збройного опору, вчинення групового нападу, який загрожує життю та здоров'ю людей, збереженню товарів, що перебувають під митним контролем; проти громадян з малолітніми дітьми та у разі значного скупчення людей, якщо від цього можуть постраждати сторонні особи. Слід враховувати, що використанню спеціальних засобів і вогнепальної зброї має передувати попередження про намір їх застосування (за винятком необхідності відбиття раптового нападу на службову особу митного органу).

Таким чином, на підставі проведеного аналізу доктринальних та нормативних джерел, можна стверджувати, що особисті заходи адміністративного припинення в діяльності митних органів – це сукупність засобів впливу (фізичних, психологічних) безпосередньо на особу порушника митних правил, спрямована на переривання протиправних діянь. Характерною особливістю таких заходів є їх виключний, екстраординарний характер, адже орієнтовані вони безпосередньо на особу, її фізичний, психічний стан, на обмеження її

прав, свобод, інтересів, що викликає необхідність детальної нормативної регламентації підстав і процедури їх застосування. Особливостями особистого огляду є вичерпний перелік осіб, які можуть бути присутніми при огляді (посадова особою митного органу однієї статі з громадянином, який проходить огляд; поняті тієї ж статі, не менш ніж два; медичний працівник), обмеження при виборі понятих (родичі особи, яка підлягає особистому огляду; працівники митних органів; інші особи, які можуть бути заінтересовані у результатах огляду), вимоги до приміщення у якому проводиться огляд (ізольоване; відповідність санітарно-гігієнічним вимогам; неможливість доступу до приміщення з боку осіб, що не беруть участь у огляді; неможливість спостерігати за проведенням огляду з боку осіб, що не приймають участь у огляді), щодо особи, яка проводить огляд (огляд проводить посадова особа митного органу; обстеження органів тіла – лише медичний працівник). Значно ускладнює розуміння сутності особистого огляду відсутність його легального визначення, у зв'язку з чим доцільно внести зміни до Митного кодексу України від 13.03.2012 р. і визначити, що особистий огляд – це особистий захід адміністративного припинення в діяльності митних органів, що проводиться з метою переривання порушення митних правил і направлений на безпосередній огляд особи порушника із дотриманням вимог законодавства. Що ж до адміністративного затримання, то необхідним є запровадження особливого правового режиму; особа, яку тимчасово обмежують у можливості реалізації своїх прав, має бути забезпечена належним правовим захистом; нормативна регламентація такої процедури повинна виключати будь-які зловживання і бути єдиною для всіх органів, які мають повноваження щодо адміністративного затримання (що необхідно врахувати у новому Кодексі України про адміністративні проступки, а митне законодавство повинно розкривати лише окремі особливості цього різновиду заходів адміністративного припинення в діяльності митних органів). Для вдосконалення нормативного регулювання

усного опитування громадян та посадових осіб підприємств варто закріпити детальний перелік, питань, які можуть бути порушені під час усного опитування, а також вичерпний перелік підстав для складання протоколу при проведенні усного опитування (зادля пояснення позиції законодавця, який закріпив норму «...у разі необхідності складається протокол...»). При застосуванні фізичної сили, спеціальних засобів та зброї посадовими особами митної служби необхідним є легальне визначення «жінок з явними ознаками вагітності», «осіб з явними ознаками інвалідності», «малолітніх осіб», щодо яких заборонено використання таких засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [Голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
2. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Комзюк Анатолій Трохимович. – Х., 2002. – 408 с.
3. Весельська Т. Ф. Адміністративні процедури затримання, огляду, вилучення та їх оскарження в адміністративному судочинстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Т. Ф. Весельська. – К., 2010. – 19 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90–91.
5. Калюта А. Б. Адміністративне затримання: співвідношення категорії у митному та адміністративному законодавстві / А. Б. Калюта // Митна справа. – 2011. – № 3 (75). – С. 26–31.
6. Закон України «Про міліцію» : від 20.12.1990 р. // ВВР УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 95.
7. Галабурда Н. А. Діяльність міліції щодо застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07

«Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Н. А. Галабурда. – Дніпропетровськ, 2011. – 20 с.

8. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форм процесуальних документів у справах про порушення митних правил»: від 31.05.2012 р., № 652 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1015-12>.

9. Митний кодекс України: науково-практичний коментар / [А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний, Р. А. Калюжний та ін.] ; за заг. ред. А. Т. Комзюка. – К. : Правова єдність. – 2008. – 757 с.

10. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї посадовими особами митної служби»: від 25.12.2002 р.,

№ 1953 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 52. – Ст. 83.

11. Ляшук Р. М. Спеціальні принципи застосування силових заходів Державної прикордонної служби України / Р. М. Ляшук // Форум права. – 2009. – № 2. – С. 244–249 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09lrmpcu.pdf>.

12. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»: від 21.03.1991 р. // ВВР України. – 1991. – № 21. – Ст. 2.

13. Фролов О. С. Принципи застосування сили і вогнепальної зброї // Вісник Запорізьк. юрид. ін-ту. – 1997. – № 1. – С. 93–100.

Янчук Т. Ф. Особисті заходи адміністративного припинення в діяльності митних органів: правова характеристика / Т. Ф. Янчук // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 829–837 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12jtfopx.pdf>

Розглянуто особисті заходи адміністративного припинення в діяльності митних органів, надано їх правову характеристику. Запропоновано визначення таких заходів, виокремлено їх особливості. Проаналізовано нормативні засади основних різновидів особисті заходи адміністративного припинення в діяльності митних органів – особистий огляд, адміністративне затримання, усне опитування, застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

Янчук Т.Ф. Личные меры административного прекращения в деятельности таможенных органов: правовая характеристика

Рассмотрены личные меры административного прекращения в деятельности таможенных органов, проведена их правовая характеристика. Предложено определение таких мер, выделены их особенности. Проанализированы нормативные основы разновидностей личных мер административного прекращения в деятельности таможенных органов – личный осмотр, административное задержание, устный опрос, применение физической силы, специальных средств и огнестрельного оружия.

Janchuk T.F. Constitutional and Legal Problems of the Relation and Interaction of Services in Local Government and Public Service in Terms of Administrative Reform in Ukraine

The personal measures of the administrative stopping are considered in activity of custom organs, they are given legal description. In the article an author is offer determination of such measures, their features are selected. Normative principles of basic varieties are analyzed the personal measures of the administrative stopping in activity of custom organs are the personal review, administrative detention, verbal questioning, application of physical force, special facilities and shooting-iron.